

КОВАЛИК П. А. Подготовка будущих учителей музыки к педагогическому взаимодействию в современных социокультурных условиях.

В статье рассматривается проблема эмпатии как социально-психологического феномена, подчеркивается роль толерантности, эмпатии в профессиональной деятельности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: педагогическое взаимодействие, толерантность, эмпатия, профессионально-педагогическая подготовка, сочувствие, сопереживание.

KOVALIK P. A. Preparation of the future music teachers for pedagogical interaction in modern cultural conditions.

In the article the problem of empathy is examined as the social-psychological phenomenon, the historical aspects of establishment of this concept are selected. It is here underlined going near understanding of this concept and role of empathy for the future teachers of primary school.

Keywords: professional and pedagogical preparation, tolerance, empathy, sympathy, experience.

УДК 378:37.016:81'24+316.6

Конопленко Л. О.
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”

СОЦІОПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОЇ ГРИ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглядаються питання, пов'язані з психологією груп, урахування яких є необхідним під час організації ділової гри на заняттях з англійської мови професійного спрямування: окреслено чинники, що впливають на ефективність групи, наведено особливості формального спілкування та рівні сумісної діяльності.

Ключові слова: ділова гра, система, група, планована поведінка, комунікація, спілкування.

Відомо, що основою навчання іноземної мови є спілкування. Як зазначив у свій час видатний психолог та лінгвіст О. О. Леонтьєв, говоріння є здійсненням спілкування у пізнавальному, суспільно-виробничому та комунікативно-суспільному видах діяльності. Ця теза є особливо важливою у навчанні студентів рівня В1 і вище з використанням таких комплексних технологій як ділова гра. У її розробці вагомим є врахування особливостей психології спілкування та певних аспектів психології груп, якими займалися такі науковці як Е. Аронсон та Т. Уілсон, Е. Бабад, С. К. Борденс та І. А. Горовіц, О. О. Леонтьєв, Д. Чемберс, Т. Шибутані та ін. Надбання цих та інших науковців є основою для обґрунтування нами доцільності використання ділової гри на заняттях з англійської мови професійного спрямування у вищих технічних навчальних закладах.

Зазначимо, що ділова гра є технологією, застосування якої дозволяє залучити до спілкування всіх членів групи. Групова робота дає змогу всім студентам показати свої здібності, адже кожен виконує певну роль, розв'язує те професійно значуще завдання, яке йому вдається краще. Також вона сприяє тому, що студенти з гіршими показниками знання мови можуть реалізувати себе, набути впевненості, всі члени групи працюють в своєму темпі. **Метою** цієї **статті** не є визначення та опис технології ділової гри, розгляд категорій, урахування яких є необхідним під час її організації: чинників, що впливають на ефективність групи як психологічної категорії; понять “комунікація” та “спілкування”; особливостей формального спілкування та рівнів сумісної діяльності.

Варто відмітити, що будь-яку групу людей, які виконують спільне завдання, необхідно розглядати як систему. Порівняємо два визначення: системи за Р. Фуджишином [14, с. 114] та групи за С. К. Борденс та І. А. Горовіц [12, с. 282]. Система – це сукупність об'єктів, які взаємодіють, причому зміна одного об'єкта спричиняє зміну інших. Група – це сукупність людей кількістю від двох осіб, які чинять взаємний вплив. Як ми бачимо, поняття “система” є гіперонімом до концепту “група”.

У роботі [14, с. 114-115] виділені такі принципи теорії систем:

1. Взаємозалежність. Цей принцип можна проілюструвати таким прикладом. У діловій грі ми моделюємо професійні зустрічі. Вся група ділиться на декілька команд, які працюють над спільним завданням. Відсутність декількох членів під час зустрічей може значно знизити показники та результати команди.

2. Синергія – важливість не індивідуального, а спільного, тобто показники, навички та вміння кожного члена групи додаються. У інших роботах цей принцип пояснюється ефективнішим обробленням інформації та кращою системою запам'ятовування (так званою “транзактивною пам'яттю” [2, с. 311]): при раціональному розподілі обов'язків кожен член групи пам'ятає деталі своєї частини завдання, робить свій внесок у роботу, за необхідності передає свої знання групі, таким чином вся група добре орієнтується під час роботи. На результативність роботи в групі у порівнянні з індивідуальною вказує той факт, що відповідно до досліджень [12, с. 296; 14, с. 115] групи швидше приймають правильні та відкидають хибні рішення.

3. Адаптація або гнучкість – здатність групи підлаштовуватись під змінювані умови праці, завдання тощо.

4. Еквіфінальність – здатність команди розв'язувати завдання різними творчими шляхами, унікальність розв'язання одного завдання різними групами. Практика розподілу завдань під час навчання надає студентам досвіду, необхідного для майбутньої професійної діяльності.

Ці принципи визначають переваги та недоліки організації роботи в групі, які розглядалися науковцями [13; 14; 15]. Серед переваг варто зазначити покращення інтелектуального розвитку кожного члена групи завдяки обміну думками та підтвердження вже існуючих знань, підвищення мотивації, впевненості в собі, усвідомленості, розуміння групової динаміки.

На думку Н. І. Семечкіна, робота групи є ефективною за таких умов:

Наявність складного, але цікавого завдання, виконання якого об'єднує колектив.

Наявність хороших ділових відносин, додамо сюди дух колективізму (виявлення дружелюбності, лояльності та толерантності під час роботи), відчуття належності до групи, згуртованості, посилення зв'язків між членами групи, смак до роботи в групі та вже зазначений раціональний розподіл обов'язків.

Наявність еталона продуктивності та чітких норм поведінки. Віднесемо до цього пункту також орієнтацію на груповий, а не індивідуальний успіх.

Головним недоліком є те, що неефективна робота одного члена команди розробників може призвести до невиконання завдання всією командою. Необхідно, щоб студенти усвідомили наслідки цього ще під час навчання в університеті, адже під час роботи над реальним проектом нездатність працювати в команді може загрожувати кар'єрі.

Не є секретом, що часто студенти не мають необхідних навичок роботи в групі (або маленьких групах), але результати проведеного нами опитування, у якому взяли участь дев'яносто дев'ять студентів, показали, що респонденти відчують важливість такої роботи, хотіли б працювати не індивідуально, а всією групою чи в маленьких групах. Це зумовлює додаткове завдання викладача – пояснити студентам:

– як визначати цілі, обирати лідера, розподіляти завдання, приймати групові рішення;

– чинники, що призводять до неефективної роботи групи;

– що під час роботи в групі оцінюється не тільки особистий внесок кожного члена, а досягнення результату групою;

– важливість толерантності, взаємоповаги та довіри до всіх членів групи поряд із вміннями конструктивної критики та зворотного зв'язку.

З вищесказаного можна зробити висновок щодо основних характеристик групи, які ми пропонуємо розглянути через призму психології спілкування.

Головною характеристикою груп є взаємодія у процесі сумісної діяльності, з плином часу створення афективних емоційних зв'язків [12, с. 296]. Способом взаємодії “людей як членів суспільства”, за визначенням О. О. Леонтьєва, є комунікація [7, с. 23]. У загальному розумінні комунікація покликана допомагати оптимізувати сумісну діяльність

шляхом пристосування поведінки учасників. Відповідно до Т. Шибутані [11, с. 129] комунікація є обміном, який уможлиблює координацію складних дій, її результатом є досягнення порозуміння особами, що певним чином взаємодіють (працюють разом).

Суміжним до поняття “комунікація” є “спілкування”. Співвідношення цих термінів добре проілюстроване у роботі В. І. Добренькова та А. І. Кравченка [3, с. 741]. Вони пропонують розглядати комунікацію в інформаційному аспекті (тобто способи взаємодії для передавання інформації), а спілкування – у психологічному. Цей аспект спілкування розкривається у його визначенні І. О. Зимньою. Вона називає його компонентом особистісно-діяльнісного підходу, який ґрунтується на встановленні, підтриманні та розвитку взаємовідносин людей [4, с. 195].

Серед загальних функцій спілкування Л. Г. Терлецька зазначає інструментальну, психологічну, соціально-психологічну та соціальну. У діловій грі пріоритетність функцій у формуванні навичок спілкування є такою:

1. Соціальна, оскільки вона уособлює моделювання відповідних умов співпраці.

2. Інструментальна, адже студентам необхідно використовувати не тільки знання з мови, а й знання з фахових дисциплін.

3. Соціально-психологічна та психологічна як самоствердження та розвиток індивідуальних характеристик особистості під час роботи в групі.

Якщо розглядати функції відповідно до рівнів спілкування, то доречним буде окреслити такі [1; 5, с. 34]: інформаційно-комунікативну, регуляційно-комунікативну та афективно-комунікативну. Інформаційно-комунікативна означає передачу інформації, регуляційно-комунікативна має на меті взаємне коригування поведінки співрозмовниками, афективна – обмін емоціями.

Другою характеристикою груп є необхідність сумісної діяльності для існування у групі. Науковець С. С. Коломієць з посиланням на роботу Г. М. Андресвої та Я. Яноушек виділяє три рівні сумісної діяльності [6, с. 6]:

Вирівнювання різниці поінформованості партнерів. На цьому рівні відбувається зближення суб'єктів спілкування, взаємне розуміння цілей та настановлень:

- сумісна діяльність, яка характеризується прийняттям цілей та узгодженням дій;

- оцінка досягнутих результатів.

За іншою класифікацією [10, с. 7-8] рівні спілкування розглядаються крізь ієрархію стосунків, отже виділяють соціальний, діловий та духовний рівні. Цілком очевидно, що у моделюванні виробничих стосунків реалізуються перші два рівні, отже **третьою ознакою групи є спільне бачення групових норм**, тобто прийнятної поведінки відповідно до певних ролей у групі [12, с. 283]. Розуміння та прийняття групових норм зумовлює

передбачення дій опонента, у цьому процесі необхідно добре розуміти ролі співбесідників, ділова гра є надзвичайно корисною для досягнення цієї мети.

Незважаючи на спільність цілей існування, **наступною характеристикою є врахування факту індивідуальності кожного члену групи.**

Серед типів спілкування за присутності обох сторін комунікантів науковці виділяють два: формальне (соціально орієнтоване або функціонально-рольове) та неформальне (неформальне або особистісно орієнтоване).

Під час навчання іноземної мови професійного спрямування доречним є моделювання формального спілкування, типового для фахівців певного сектору, яке у загальному вигляді можна класифікувати як ділове, оскільки воно характеризується взаємодією у професійній діяльності, встановленням атмосфери й трудових відносин між колегами на основі взаємного врахування інтересів, з дотриманням демократичного стилю спілкування. Домінуючим типом взаємодії тут виступає кооперація з додаванням конкуренції. Основними ознаками таких відносин є [8, с. 172-180]:

а) спільний пошук взаємовигідних способів вирішення завдання відповідно до вироблених об'єктивних критеріїв;

б) позитивне мислення, відкритість до ідей опонентів, прямі контакти на різних рівнях, взаємодопомога;

в) відсутність антагонізму у спілкуванні.

Обмеженнями у формальному спілкуванні є:

1. Конвенційні, тобто слідування нормам соціальної ролі в групі.

2. Ситуативні, як уточнення конвенційних: поведінка особи, яка виконує певну роль, також залежить від ситуації спілкування, наприклад, проведення наради за участі акціонерів або тільки в межах команди розробників. У першому випадку стиль буде формальним, у другому – напівформальним.

3. Емоційні (або вимушені) – стримання емоцій незалежно від ставлення до ситуації або комунікантів.

У розробці ділової гри цікавою є теорія планованої поведінки [9, с. 50], прихильники якої вважають, що поведінку та настановлення можна передбачити. Для цього необхідно враховувати чотири фактори:

1. **Дія** – це вид міжособистісної взаємодії, який створюється у грі.

2. **Об'єкт**, тобто результат дії, який ми очікуємо.

3. **Контекст**. У методиці навчання іноземних мов це стосується ситуацій спілкування, в інтегрованому навчанні до цього пункту додається технічне завдання.

4. **Фактор часу** – аналіз розподілу часу за видами мовленнєвої діяльності тощо.

Отже, соціальна психологія та методика викладання іноземних мов є взаємопов'язаними. Урахування психологічних чинників групи як системи дозволяє адекватно планувати групову роботу, яка розвиватиме у студентів здатність до спілкування, покращуватиме міжособистісні стосунки, навчатиме об'єктивно оцінювати себе та оточуючих та підвищить мотивацію, адже уміння працювати в групі у сучасному світі є важливими в професійній діяльності.

Використана література:

1. *Андреева Г. М.* Общение и межличностные отношения. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nkozlov.ru/library/psychology/d2551/>
2. *Аронсон Э.* Социальная психология. Психологические законы поведения в социуме / Э. Аронсон, Т. Уилсон, Р. Эйкерт. - СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 560 с.
3. *Добреньков В. И.* Фундаментальная социология / В. И. Добреньков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 960 с. (В 15 т. Т. 7: Человек. Индивид. Личность).
4. *Зимняя И. А.* Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке : пособие для учителей сред. школы / И. А. Зимняя. – М. : Просвещение, 1978. – 159 с.
5. *Ильин Е. П.* Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 576 с. – (Серия “Мастера психологии”).
6. *Коломієць С. С.* Навчання спеціалістів професійно орієнтованого спілкування з зарубіжними партнерами : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання: германські мови” / С. С. Коломієць. – Київ, 1994. – 19 с.
7. *Леонтьев А. А.* Язык, речь, речевая деятельность. Изд. 4-е, стереотипное / А. А. Леонтьев. – М. : КомКнига, 2007. – 216 с.
8. Психология и этика делового общения : учебник для вузов / под ред. проф. В. Н. Лавриненко. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 415 с.
9. *Семечкин Н. И.* Социальная психология. Часть 2. / Н. И. Семечкин. – Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2003. – 134 с.
10. *Терлецька Л. Г.* Основи психології спілкування. – К. : 2002. – 18 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://gumanitarnye-nauki.knigi-i-zhurnaly.org/current/terlecka-lg-osnovi-psihiolog-sp-lkuvannya-osnovy-psihiologii-obshc-76285.html>
11. *Шибутани Т.* Социальная психология / Т. Шибутани. - Ростов На Дону : Феникс, 2002. – 544 с. (Серия: Высшее образование)
12. *Bordens S. K.* Social Psychology, 3rd Edition / S. K. Bordens, I. A. Horowitz. – USA : Freeload Press, 2008. – 536 p.
13. *Doyle T.* Helping students learn in a learner-centred environment: a guide to facilitating learning in higher education / T. Doyle. – Sterling, Virginia: Stylus Publishing. – 213 p.
14. *Fujishin R.* Creating communication : exploring and expanding your fundamental communication skills. 2nd ed. / R. Fujishin. – New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2009. – 241 p.
15. *Myers D.* Exploring Psychology: Eighth Edition, In Modules / D. Myers. – New York : Worth Publishers, 2010. – 645 p.

КONOПЛЕНКО Л. О. *Социопсихологические особенности организации деловой игры на занятиях по английскому языку для профессиональных целей.*

В статье представлен обзор вопросов, связанных с психологией групп, которые необходимо учитывать при организации деловой игры на занятиях по английскому языку для профессиональных целей: приведены факторы, влияющие на эффективность группы, раскрыты особенности формального общения и уровни совместной деятельности.

Ключевые слова: деловая игра, система, группа, планируемое поведение, коммуникация, общение.

KONOPLENKO L. Socio-psychological peculiarities of business game organization at the ESP lessons.

In article provides an overview of issues related to the psychology of groups which are necessary for organizing a business game at the lessons of English for professional purposes: the factors that influence the effectiveness of the group are outlined; the features of formal communication and levels of cooperation are described.

Keywords: *business game, system, group, planned behavior, communication.*

УДК 378.126

Кравченко І. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПОРТФОЛІО-ТЕХНОЛОГІЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито сутність поняття “портфоліо-технологія”, проаналізовано класифікацію портфоліо та етапи діяльності із застосування цієї технології. Висвітлено досвід застосування портфоліо-технології у підготовці майбутнього викладача вищої школи в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, визначено мету, завдання, зміст портфоліо.

Ключові слова: *портфоліо, портфоліо-технологія, викладач вищої школи, компетентнісний підхід, компетенції, компетентність.*

Одним із провідних напрямів розвитку вищої освіти визначено її орієнтацію на ринок праці. У Львівському комюніке 2009 р. стверджується, що вища освіта має озброїти студентів поглибленими знаннями, навичками та компетенціями, потрібними впродовж їхньої професійної кар'єри. За цих умов застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців забезпечить міцний взаємозв'язок між освітою, запитами суспільства і потребами ринку праці.

Вважається, що сучасний фахівець має володіти такими найважливішими компетенціями, як: уміння діяти в межах погоджених цілей і завдань; уміння погоджувати свої дії з діями партнера (враховувати думку іншого); уміння жити разом: кооперуватися, йти на компроміс; уміння самостійно розвиватися, якщо здібності не відповідають сучасним вимогам [6, с. 35].

Таким чином, підготовка майбутнього викладача вищої школи для сучасного стрімко змінюваного суспільства, вимагає застосування компетентнісного підходу; інноваційних форм, методів, технологій навчання; включення в процес навчання проблемних ситуацій, завдань,